

Колесніков А. П.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри
безпеки та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет*

Правовий статус штучного інтелекту: проблематика визначення суб'єктності

Проблематика визначення правового статусу штучного інтелекту (далі – ШІ) в сучасній юридичній доктрині залишається дискусійною і набуває особливої актуальності з огляду на стрімкий розвиток відповідних технологій. Ключове питання полягає у тому, чи може ШІ розглядатися як суб'єкт права, або ж має залишатися у статусі об'єкта правовідносин. Доктринальний аналіз наукових підходів та нормативного регулювання свідчить на користь другої позиції, принаймні на сучасному етапі розвитку технологій та правової науки.

З'ясування правового статусу ШІ, перш за все, потребує чіткого розуміння традиційної конструкції правосуб'єктності у цивільному праві України. Згідно зі ст. 2 Цивільного кодексу України, учасниками цивільних відносин визнаються фізичні та юридичні особи, держава, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права [1]. Цей перелік є вичерпним і не передбачає можливості визнання систем ШІ суб'єктами права. Правосуб'єктність, у її класичному розумінні, передбачає здатність мати права, нести обов'язки та відповідальність за свої дії, що неможливо без свідомого волевиявлення, яке дотепер залишається атрибутом виключно людської особистості.

Розглядаючи питання правосуб'єктності ШІ, варто звернутися до теоретико-філософських аспектів. Концепція правосуб'єктності невід'ємно пов'язана з поняттями свободи волі, моральної відповідальності та правової свідомості. Для того щоб бути визнаним суб'єктом права, ШІ мав би продемонструвати наявність самосвідомості, здатність до морального вибору, розуміння наслідків своїх дій та автономну волю. На даному етапі розвитку технологій навіть найсучасніші системи ШІ не володіють даними якостями, а лише імітують інтелектуальну діяльність людини, спираючись на закладені алгоритми та параметри машинного навчання. Вони позбавлені того, що в філософсько-правовому дискурсі визначається як "qualia" – суб'єктивного досвіду та свідомості.

Саймон Честерман у своєму фундаментальному дослідженні : "Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality" підкреслює, що "надання ШІ правосуб'єктності базувалося б на припущенні, що вони мають певну форму свідомості або інтенціональності, порівнянну з людською. Однак наразі немає доказів того, що навіть найдосконаліші системи ШІ мають такі якості" [3, с. 825]. Вчений аргументовано доводить, що правосуб'єктність передбачає не лише технічну можливість приймати рішення, але й моральну відповідальність за такі рішення, яка відсутня у систем ШІ.

Особливу увагу варто приділити концепції "електронної особи" (electronic person), яка пропонується в Резолюції Європейського Парламенту [2]. Ця концепція не передбачає визнання ШІ повноцінним суб'єктом права, але

створює специфічний правовий статус, який дозволяє ефективно регулювати відносини за участю систем ШІ, зокрема, в аспекті розподілу відповідальності. Така модель може бути компромісним рішенням, яке дозволить, з одного боку, врахувати унікальні характеристики ШІ, а з іншого – уникнути передчасного визнання їх повноцінними суб'єктами права.

Водночас необхідно визнати, що із розвитком технологій та потенційним досягненням штучним інтелектом рівня сильного ШІ (artificial general intelligence), правовий дискурс може еволюціонувати в бік формування особливого правового статусу для таких систем. Як зазначає С. Честерман, питання правосуб'єктності ШІ може бути переглянуте, якщо в майбутньому будуть створені системи, які дійсно демонструватимуть самосвідомість та автономну волю, порівнянну з людською [3, с. 842]. Проте наразі таке визнання було б передчасним та юридично необґрунтованим.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
2. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html
3. Chesterman, S. (2021). Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality. *International & Comparative Law Quarterly*, 70(4), 819-844.

УДК 347.4

Білецька Ю.
*аспірантка кафедри цивільного права і процесу,
Західноукраїнський національний університет*

Поняття договору страхування цивільно-правової відповідальності

Страхування цивільно-правової відповідальності забезпечує фінансовий захист осіб від можливих негативних наслідків, пов'язаних із заподіянням шкоди третім особам, тому відіграє значну роль у правовому регулюванні цивільних правовідносин, сприяючи справедливому розподілу ризиків та забезпеченню належного відшкодування збитків. Унікальність страхування цивільно-правової відповідальності полягає в його подвійному захисному механізмі, який одночасно забезпечує страхувальнику фінансовий захист у разі заподіяння шкоди третім особам або їхньому майну та гарантує компенсацію потерпілим, навіть якщо у страхувальника недостатньо власних коштів для відшкодування збитків [1]. Аналізуючи зазначений механізм, видається, що страхування цивільно-правової відповідальності виконує не лише компенсаторну, а й превентивну функцію, оскільки гарантує ефективне відновлення порушених прав потерпілих осіб.

При цьому, варто зауважити, що страхові правовідносини, як різновид цивільно-правових відносин, формуються на основі різноманітних юридичних